

УДК 340.123:174.34

Л.В. Награбова

ДЕОНТОЛОГІЧНІ ПОГЛЯДИ І. БЕНТАМА

Досліджено генезис деонтології як системи наукових знань про обов'язок і належну поведінку. Проаналізовано роль І. Бентама у становленні деонтології як науки, також в даній статті проаналізовано термін "деонтологія" та зроблені відповідні висновки щодо даної проблематики.

Ключові слова: *деонтологія, право, мораль, обов'язок, професіонал.*

Исследован генезис деонтологии как системы научных знаний о долге и должном поведении. Проанализирована роль И. Бентама в становлении деонтологии как науки, также в данной статье проанализированы термин "деонтология" и сделаны соответствующие выводы по данной проблематике.

Ключевые слова: *деонтология, право, мораль, обязанность, профессионал.*

The genesis of deontology as a system of scientific knowledge about proper behavior and responsibility was studied. The role of J. Bentham in the development of deontology as a science was uncovered.

Key words: *ethics, law, morality, duty, professional.*

Актуальність теми: термін "деонтологія" походить від грецького слова *deon* (те, що є правильним) та *logos* (знання) – тобто знання про те, що є правильним або належним. І. Бентам першим став використовувати цей термін при вивченні питань моральності, тобто тієї частини відносин, що не є об'єктом регулювання норм права. Якщо цей термін використовувати в контексті мистецтва, то він означитиме здійснення того, що доцільно зробити, а з точки зору науки – це знання про те, що доцільно зробити у тій чи іншій ситуації.

Метою статті є аналіз поглядів І. Бентама та його обґрунтування про доцільність використання терміну "деонтологія" при вивченні питань моральності. Для реалізації поставленої мети були сформувані наступні завдання:

- висвітлити роль І. Бентама у становленні деонтології як науки;
- проаналізувати погляди І. Бентама та його обґрунтування про доцільність використання терміну "деонтологія" при вивченні питань моральності.

Якщо припустити, що *чеснота* повинна бути правилом, а *щасття* об'єктом людської діяльності, то той, хто показує, як такий інструмент можна найкраще застосувати для отримання кінцевого результату, і як можна досягнути кінцевого результату у найповнішій мірі,

безсумнівно виконує свою роботу і заслуговує на винагороду своїх чеснот. Для людства буде зроблено величезну послугу, якщо будуть знайдені закони моралі які підходять для всіх обставин життя.

Виклад основного матеріалу: курс, який обрав І. Бентам, полягає у використанні такого характеру мови, який би передавав його ідеї шукачам з найбільшою точністю. Розмита фразеологія обов'язково породжує розмиті уявлення. В думках відкритих та добре налаштованих осіб вона є джерелом плутанини, в руках неготових та погано налаштованих осіб - інструментом зла. Правильне і неправильне, справедливість і несправедливість - це терміни, що піддаються абсолютно різним інтерпретаціям. Вони можуть бути використані або ж їх використовували, залежно від примхи або егоїстичних інтересів людини для породження як добра, так і зла. Якщо їх уважно вивчити, вони, як правило, виявляються нічим більшим, ніж вираженням більш або менш впливової думки того, хто використовує їх, а їхня цінність і доречно застосування залежатимуть від їхньої здатності витримати випробування деякими іншими принципами. До того як мову просторіччя буде використано для передачі правильних ідей, її необхідно перекласти на мову щастя і нещастя, мову задоволення і болю. Всі моральні результати в кінцевому підсумку зводяться до цих елементів. Це точка, за якою немає жодного прогресу. Якщо існує більше добро, ніж щастя, нехай той, хто зробив це відкриття, отримує його в якості нагороди, якщо існує більше зло, ніж страждання, нехай його винахідник використає його як найбільше покарання. У словнику болі та задоволення, наш мораліст знайшов всі механізми свого ремесла.

Але вивчення питання про те як особа визначає власні правила поведінки, доречно розглядати через призму питання про те, що вона сама схвалює - що нею може бути зроблено, яким чином на її думку було б доцільно діяти у тому чи іншому випадку. Для чого ж людині заявляти про своє схвалення тієї чи іншої лінії поведінки? А через те, що неодноразове схвалення може призвести до її затвердження.

Суспільна думка складається з великої кількості індивідуальних думок, і тому, перш за все, вона формує моральні засади життєдіяльності соціуму. Існує велика кількість засобів для впливу на наші надії і страхи. Кожна людина як член суспільства є складовою частиною цієї впливової сили і відчуває на собі і винагороди, і покарання, - винагорода за дії, що заслуговують на схвалення, покарання за дії, які суспільство не схвалює. Тобто, людина, має владу над мотивами в тій мірі, в якій вона може вирішити питання задоволення та болю. Ці мотиви іноді

можуть застосуватися за допомогою простої вказівки про їхнє існування, в інших випадках вони можуть бути створені: і в обох випадках вони будуть впливати на поведінку людини, а їхній вплив не завжди можна передбачити. Мотиви, призначені для прихильності та волі, злегка торкаються їх, так само як струни арфи вібрують від подиху вітру. Уявляючи мотиви, ми робимо необхідними дії; пробудивши очікування можливого болю чи задоволення, ми впливаємо на характер. Пропорційною впевненості, що відчувається у думках і дружньому ставленні наставника, буде повага учня, пропорційною болю або задоволенню, що їх викликає несхвалення або схвалення, яке наставник зможе призначити для різних дій, буде сила наставника в посиленні або запобіганні цим діям. І перевірка значення роботи, яку він починає, полягатиме в її гармонії з певними визнаними принципами, за допомогою яких за його згодою будуть перевірятися його настанови [1, с. 23].

Справа деонтолога полягає в тому, щоб розкрити особливості обов'язку, в якому інтереси людини були пов'язані з її насолодами – в яких її власне благополуччя було пов'язано, поєднано й ідентифіковано з благополуччям інших; тобто І. Бентам закликає надати соціальному весь вплив мотивів себелюбства чи егоїзму.

В такому випадку, принцип, на якому ґрунтується деонтологія, – це принцип *корисності*, іншими словами, кожна дія є правильною чи неправильною, гідною або негідною, такою, що заслуговує схвалення чи осуду, тощо.

І. Бентам ставить три доволі очевидні питання, які постійно враховуються ним в ході дослідження:

1. Що потрібно для громадського щастя?
2. Чи узгоджена громадська думка з громадським інтересом або щастям? і
3. Якої лінії поведінки слід дотримуватися в кожному конкретному випадку? [1, с. 24].

Коли сформульована мета, яка визнана як "мудра та добра", головним завданням стає переконатися в тому, чи сприяють думки і поведінка членів суспільства її досягненню; тобто, чи насправді, те, що суспільство називає моральністю, є інструментом досягнення щастя. У будь-якій сфері життєдіяльності суспільства слід задавати ці питання та проводити дослідження.

І. Бентам стверджує, що Мораль, Релігія, Політика дійсно можуть мати тільки одне загальне завдання. Якщо всі, політик, священник і

мораліст, знають, про що йде мова, їхні цілі не можуть бути різними. Якби це було не так – якби вони відрізнялися і за окремих обставин, прагнули протилежного – якби Священик і Мораліст бажали результатів, протилежних тим, яких прагнув Політик, вони були б в стані світової війни. Кожний був би змушений так вчинити, в цілях своєї безпеки або для просування своєї мети, щоб боротися проти двох інших такою зброєю, якою він володіє. Священик засудив би свого опонента до кари Небесного Судді; переконавши оточуючих до необхідності виконати його волю. Мораліст би проголосив анафему від самостійно створеного Суду моралі, або, як дехто його називає, здорового глузду; назвав би свого ворога дурнем, лиходієм, лицеміром і базікою, і переконав би оточуючих ставитися до нього так, ніби він насправді несповна розуму. А політик змушений захищати себе за допомогою засобів влади, якими він володіє. І, дійсно, якби все відбувалося саме так, політик виявився б занадто неприступним для двох інших.

Об'єкт бажання і зусиль кожної людини, від початку життя до його кінця, полягає в збільшенні свого щастя, яке розглядається через зв'язок із задоволенням та уникнення болю.

Але знову ж виникає питання, що таке задоволення і що таке біль? Чи кожна людина дає їм однакову оцінку? Це далеко не так. Задоволення обумовлене судженням людини, спирається на її пам'ять, у якій зафіксовано і визнане серед її почуттів як радість. Жодна людина не може дозволити іншим вирішувати за неї, що таке задоволення, або що таке баланс або кількість задоволення. І, отже, логічним наслідком є те, що кожна людина в зрілому віці і у здоровому глузді повинна мати право судити і діяти у межах цього питання згідно власної волі й обирати свою модель поведінки.

У чому ж тоді сенс діяльності мораліста? Він може окреслити перед очима дослідника більш правильний і повний ескіз ймовірного майбутнього, ніж той що спав би йому на думку на фоні поточних впливів. Мораліст може допомогти йому в роздумах і підготовці висновків, здійснити більш комплексну перевірку минулого, провести розрахунки або висунути гіпотези. Він може вказати на *цілі*, які не встановилися самі по собі, і *засоби*, якими їх можна досягнути. Він може дати досліднику можливість розсудливо вибирати між задоволенням та болем. Він може зазначити випадки, коли можна отримати "брожай" насолоди та уникнути страждань. Його завдання є скромним – його праця великою – його нагородою може бути тільки очікування добра, яке слід зробити [1, с. 30].

Деонтологію, або те, що правильно, було обрано в якості більш відповідного терміну, ніж будь-які інші, які можна знайти, щоб розкрити в області моральності принцип утилітаризму, або те, що корисно. Утилітаризм пропонує занадто розмите і невизначене поняття для розуму. Якби термін можна було б прямо і безпосередньо пов'язати з досягненням блаженства, його можна було використовувати належним чином.

Випадки, в яких застосовується деонтологічний принцип, є або постійними або перехідними – суспільними або приватними. Перші виникають між людиною і людиною, як членами суспільства в цілому. Особисті стосунки людини є або природними або штучними – вони можуть розглядатися як такі, що мають свою природу, і такі, які є випадковими. Такий поділ є доволі зручним особливо у випадках необхідності практичного застосування морального кодексу.

Слово *користь*, та його спільнокореневі слова, корисний і некорисний, корисність і некорисність, не знайшло свого застосування в усіх випадках, де застосовується деонтологічний принцип.

У деяких випадках воно виявляється занадто слабким, щоб висловити силу зобов'язання, про яке воно мало б дати уявлення. Розум не буде задоволений такими фразами, як: "Скосення вбивства не є корисним" або "було б корисно запобігти цьому", а тому воно є недосконалим для законодавства.

Принципи аскетизму і сентименталізму перебувають у стані суперництва з принципом корисності, застосування цього терміну у тій чи іншій ситуації може стати підставою для відхилення пропозиції, яка за інших умов була б прийнята. Це передбачає, певним чином, саму істину теорії корисності.

У слові правильність з його спільнокореневими словами, правильний і неправильний, І. Бентам, знаходить те, чого не вистачало. Це природну еманацию від Деонтології, або знання того, що є правильним.

Він пише, що немає жодних заперечень проти того щоб використовувати цей термін: жодний злочин, не буде визнаний правильним. І це дійсно так. Будь-яка особа, безумовно, визнає правильним те, що вона схвалює, а те, що вона не сприймає – визнає неправильним.

Таким чином, І. Бентам, створюючи свою деонтологічних концепцію, оперував поняттями "обв'язок", "належне", "індивідуальна етика", "державна моральність", "приватні та громадські обов'язки". Добре розуміючи нерозривність моралі та права, але одночасно намагаючись розмежувати сфери їх дії, він зазначав, що індивідуальна етика

і мистецтво законодавства йдуть рука об руку. Свої, можливо не бездоганні, але важливі для розуміння соціологічної сутності деонтології, характерні для неї системи взаємозалежних категорій І. Бентам засновував на пріоритетності уваги до проблем "державної моральності".

Висновки: отже, саме І. Бентам є родоначальником онтологічного підходу в науковому розв'язанні низки соціологічних, прикладних проблем, оскільки розробив модель науки про норми професійної поведінки людини, яка в силу своєї соціальної ролі наділена владними повноваженнями і має здійснювати їх в інтересах суспільства і конкретних громадян у межах вимог етики.

Використана література:

1. Bentham J. Deontology or, The Science of Morality : Vol. I. - London : Longman, Green, Longman, Roberts, and Green, 1834. - 320 p.

УДК 340.132

К.С. Ємельяненко

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ

Стаття посвячена дослідженню способів розвитку правового регулювання. Рассмотрен исторический и иностранный опыт правоприменительной деятельности. Высказано мнение о необходимости универсализации и стандартизации, интенсивного развития правового регулирования отношений, що возникают в киберпространстве.

Ключові слова: *правові стандарти, універсализація права, негативний законодавець, кіберпростір, саморегулювання.*

Стаття присвячена дослідженню способів розвитку правового регулювання. Розглянуто історичний та іноземний досвід правозастосовчої діяльності. Висловлено думку про необхідність універсализації і стандартизації, інтенсивного розвитку правового регулювання відносин, що виникають у кіберпросторі.

Ключевые слова: *правовые стандарты, универсализация права, негативный законодатель, киберпространство, саморегулирование.*

The article deals with methods of regulation. The historical and international experience of law enforcement. The need to universality and standardization, the intensive development of the legal relationship reguluyuvannya scho there in cyberspace.

Key words: *legal standards, universalization is right, negative legislator, yber-space, selfregulation.*